

پیشِ ادیبِ عشق

ارج نامہ استاد دکتر سعید حمیدیان

بہ خواستاری و اہتمام

دکتر احمد رضا بہرام پور عمران

دکتر محمد امیر جلالی

نشر قطره

سلسله انتشارات - ۲۰۱۲

شناخت نامه و خاطرات - ۸۰

عنوان و نام پدیدآور: پیش ادیب عشق: ارج‌نامه استاد دکتر سعید حمیدیان /
 به خواستاری و اهتمام دکتر احمد رضا بهرام‌پور عمران،
 دکتر محمدمیر جلالی

مشخصات ناشر: تهران: نشر قطره، ۱۳۹۷

مشخصات ظاهری: ۶۳۲ ص، مصور

فروست: سلسله انتشارات - ۲۰۱۲. شناخت‌نامه و خاطرات - ۸۰

شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۲۰۱ - ۰۴۷ - ۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: حمیدیان، سعید، ۱۳۲۴ - یادنامه‌ها

موضوع: نویسندگان ایرانی - قرن ۱۴ - سرگذشت‌نامه

موضوع: Authors, Iranian-20th Century-Biography

موضوع: مدرسان - ایران - قرن ۱۴ - سرگذشت‌نامه

موضوع: College teachers-Iran-20th Century-Biography

شناسه افزوده: بهرام‌پور عمران، احمد رضا، ۱۳۵۳ -

شناسه افزوده: جلالی، محمدمیر، ۱۳۵۹ -

رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۷ ی ۸۲ / ۹۳۷۴ م / PIR ۸۳۴۱

رده‌بندی دیویی: ۸۶۸/۳۶۲

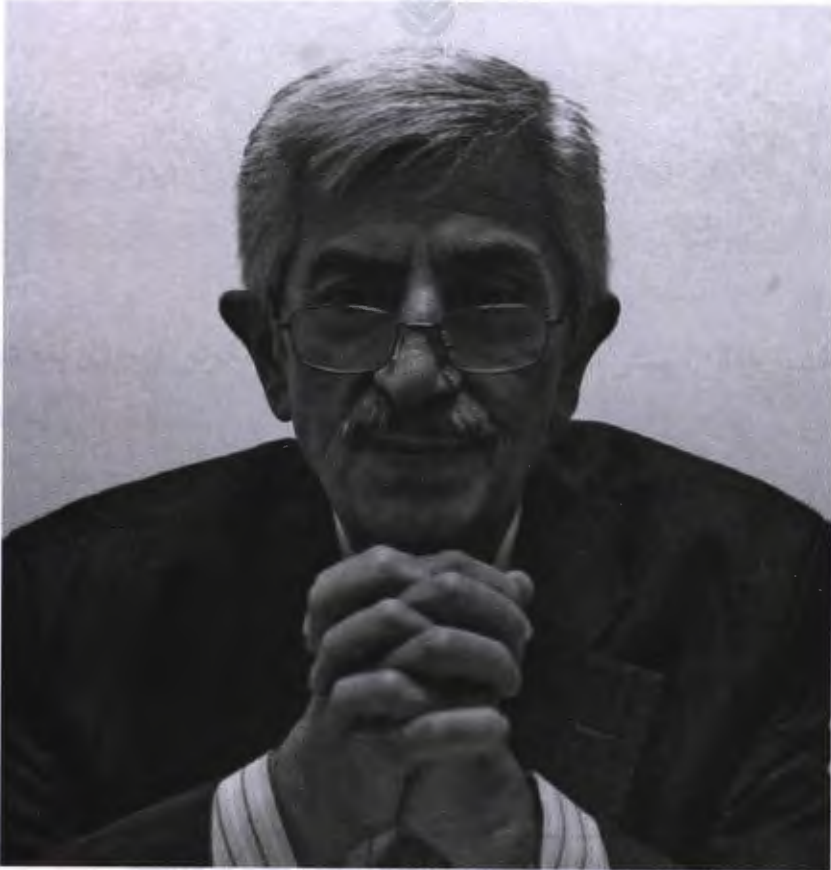
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۴۶۱۲۶۷

ISBN: 978-622-201-047-8

شابک: ۹۷۸ - ۶۲۲ - ۲۰۱ - ۰۴۷ - ۸

پیشِ ادیبِ عشق

ارج نامہ استاد دکتہ سعید حمیدیان

به خواستاری و اهتمام

دکتہ احمد رضا بهرام پور عمران

دکتہ محمد امیر جلالی

نشر قطره

پیشِ ادیبِ عشق
به خواستاری و اهتمام
دکتر احمد رضا بهرام‌پور عمران
دکتر محمد امیر جلالی
اجرای جلد: مهسا ثابت دیلمی

چاپ اول: ۱۳۹۸

چاپ: جاری

صحافی: سادات

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

بها: ۹۰۰۰۰ تومان

نشر قطره به هیچ وجه از برجسب برای تغییر قیمت استفاده نمی‌کند.

استفاده از این اثر، به هر شکلی،

بدون اجازه ممنوع است.

خیابان دکتر فاطمی، خیابان شیخ‌نظر (ششم)، کوچهٔ بنفشه، پلاک ۸

تلفن: ۳-۵۱-۳۳ ۸۸ ۹۷

دورنگار: ۸۸ ۹۶ ۸۹ ۹۶

کد پستی: ۱۴۱۵۶۷۳۳۱۳

www.nashreghatreh.com

info@nashreghatreh.com

nashr.ghatreh@yahoo.com

Printed in the Islamic Republic of Iran

در مکتب حقایق، پیش ادیب عشق هان ای پسرا بکوش که روزی پدر شوی
(حافظ)

فهرست مطالب

۱۱	 اشاره
۱۷	 درباره استاد سعید حمیدیان
۱۹	 سالشمار زندگی دکتر سعید حمیدیان
۲۷	 گزارش دیدار و گفتگو با سعید حمیدیان: زهرا ناطقیان
۴۴	 گزارش شب سعید حمیدیان: پریسا احدیان
۴۷	 نمونه‌ای بسیار خوب برای تحقیق در مورد حافظ: نصرالله پورجوادی
۵۱	 شرح شوق من: بهاءالدین خرمشاهی
۵۳	 از تکاپو فرو نمی‌نشیند: دکتر اصغر دادبه
۵۷	 سال‌ها پخته‌شدن تا روشناییِ روز: کامران فانی
۵۹	 سخن گفتن از حافظ، بدون اغراق و غلو: سعید حمیدیان
۶۳	 مقاله‌های اهدایی
۶۵	 اسطوره‌شناسی و شاهنامه‌پژوهی:
۶۵	 چند واژه شاهنامه: دکتر علی رواقی
۷۶	 واژغن: دکتر میرجلاالدین کزازی
۸۲	 شخصیت‌های حماسی شاهنامه و اسطوره‌های هندی: دکتر ابوالقاسم اسماعیل‌پور مطلق
۹۵	 رستم دستان: دیک دیویس؛ ترجمه دکتر مسعود جعفری جزی
۱۱۳	 تحلیل یک بیتی نظامی گنجوی از داستان رستم و اسفندیار: دکتر سجّاد آیدنلو
۱۲۳	 نی زَرین ضحاک: دکتر رضا ستاری
۱۲۷	 حافظ‌پژوهی:
۱۲۷	 پاشان (صفت سبک حافظ): استاد بهاءالدین خرمشاهی
۱۳۷	 خرگه خورشید: دکتر نصرالله پورجوادی
۱۴۳	 دو نکته در باب شعر حافظ: دکتر اصغر دادبه
۱۵۳	 فال حافظ: دکتر محمد افشین وفایی

- غزلی الحاقی در دیوان حافظ: دکتر محمدرضا ضیاء ۱۶۸
- تأملی دیگر در معنای «نقش» در بیتی بحث برانگیز از حافظ: دکتر یاسر دالوند ۱۸۰
- متن پژوهی، نقد ادبی، مباحث لغوی، زبانی، تاریخی و «ایران‌شناسی»: استاد کامران فانی ۱۸۶
- نازمین - نازمین، خندمین، بودمین: دکتر علی‌اشرف صادقی ۱۹۱
- تاریخ بیهقی پیشمتن جوامع الحکایات: دکتر محمدجعفر یاحقی ۱۹۵
- خط: دکتر کوروش صفوی ۲۱۰
- شعر شریف رضی و سید مرتضی در سوگ ابواسحاق صابی: دکتر سیدعلی موسوی گرمارودی ۲۲۸
- مسئله مولانا در عصر صفوی: دکتر محمود فتوحی رودمعجنی ۲۴۲
- حمیدیان و عین‌القضات و من در اهواز زمان جنگ: دکتر محمد دهقانی ۲۷۰
- «مرازله» کی‌آند؟: استاد جويا جهانبخش ۲۸۲
- سجده هدهد: دکتر علی اکبر احمدی دارانی ۲۸۹
- بررسی موضوع عرفانی فنا در غزلیات شمس: دکتر رشید کاکاوند ۲۹۵
- شرحی پیراسته از ظرافت‌ها: دکتر علی حیدری ۳۰۸
- پیشنهادهایی برای اصلاح چند بیت از دیوان مسعود سعد: دکتر وحید عیدگاه طرهبه‌ای ۳۲۹
- نیکی فرجام: دکتر سیدمحمدرضا ابن‌الرسول ۳۴۴
- نقدی بر کتاب فرهنگ امثال و تعبیر: سهیل یاری گل‌دَرّه ۳۵۴
- بی‌صدهزار مردم تن‌هایی: دکتر الوند بهاری ۳۶۲
- درنگی در تصویر «در قوس ابرو آمدنِ ماهِ روی»، در بیت: دکتر احمدرضا بهرام‌پور عمران ۳۷۰
- «ای روی دلارایت مجموعه زیبایی»: دکتر محمدامیر جلالی ۳۸۴
- در بونه نقد و نظر: آثار استاد حمیدیان در نگاه پژوهشگران: ۴۱۰
- چنین کنند بزرگان...: دکتر محمدیوسف نیری ۴۱۰
- واکاوی آثار سعید حمیدیان در پرتو نظریه زیبایی‌شناسی دریافت: دکتر شیرزاد طایفی ۴۲۹
- با حُسن ادب: دکتر فرشید سادات‌شریفی ۴۴۱
- سروده‌های اهدایی** ۴۴۳
- بهاء‌الدین خرمشاهی ۴۴۵
- سیروس شمیسا ۴۴۶
- ایرج زبردست ۴۵۴
- محمدصادق رحمانیان ۴۵۹
- علی اکبر یاغی تبار (۱) ۴۶۱
- علی اکبر یاغی تبار (۲) ۴۶۲

۴۶۳	 وحید عیدگاه طریقه‌ای (۱)
۴۶۴	 وحید عیدگاه طریقه‌ای (۲)
۴۶۵	 علی محمد نجاتی
۴۶۷	 فرهاد طهماسبی
۴۶۸	 جواد مهربان قزل حصار
۴۶۹	 محمدامیر جلالی
۴۷۲	 احمدرضا بهرام‌پور عمران
۴۷۳	 از میان آثار استاد
۴۷۵	 از تألیفات:
۴۷۵	 دیوان امیر شاهی سبزواری (بخش‌هایی از مقدمه کتاب)
۴۷۸	 خلاصه‌ای از مقاله «مهاجرت شعرا به هند در عصر صفویه و برخی از تأثیرات آن بر شعر پارسی»
۴۸۷	 درآمدی بر اندیشه و هنر فردوسی: «سهراب»
۴۹۸	 آرمان‌شهر زیبایی (گفتارهایی در شیوه بیان نظامی): «توصیفات مینیاتوری نظامی»
۵۰۶	 سعدی در غزل: «آمیزش بشر و فرایشر»
۵۱۶	 شرح شوق: «خمی که ابروی شوخ تو...»
۵۲۵	 داستان دگردیسی: «بر دو بال عاطفه و تخیل (کار شب‌پا)»
۵۳۳	 ما را وقت خوش بود (خاطرات استاد از دوستان قدیم)
۵۴۹	 فرهنگ رشید، اندام و طوط (درباره استاد کامران فانی)
۵۵۲	 از ترجمه‌ها:
۵۵۲	 دنیای قشنگ نو
۵۶۵	 اصول نقد ادبی («تولستوی و نظریه سرایت»)
۵۶۹	 خانیمه ساینس (شعر «چون خرچنگ‌ها»)
۵۷۱	 وینیسوس دومورائس («شعر کریسمس»)
۵۷۳	 نیکانور پارا (شعر «زاثر»)
۵۷۵	 چشواف میووش و شعری از او («ترانه»، «همسران»، «زن»، «آخرین صدهاها»)
۵۸۰	 سه شعر از چشواف میووش («گزارش»، «واقع‌گرایی»، «این جهان»)
۵۸۴	 از مصاحبه‌ها:
۵۸۴	 میراث داستانی و نمایشی چخوف

از سروده‌ها:	۵۹۳
«ناتمامی»	۵۹۴
«برگریز»	۵۹۵
«جوان این روزگار»	۵۹۶
یادها و یادگارها	۵۹۷
نامه زنده‌یاد استاد دکتر سیدجعفر شهیدی	۵۹۹
پیام تبریک زنده‌یاد استاد دکتر غلامحسین یوسفی	۶۰۱
نامه زنده‌یاد استاد دکتر غلامحسین یوسفی	۶۰۲
نامه استاد دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی	۶۰۴
نامه پرفسور ریکاردو زیپولی	۶۰۵
نامه دکتر مهدی نوریان	۶۰۶
از گذار عمر	۶۰۷

اشاره

امروزه که به سبب پیوندهای فرهنگی تازه، آیین‌ها و مراسم رایج در دیگر فرهنگ‌ها زیست فرهنگی ما را رنگین‌تر کرده، در حوزه کتاب و کتابخوانی نیز این اتفاق روی داده است. مراسمی همچون جشنواره‌های کتاب و کتابخوانی، جشن رونمایی یا امضای کتاب، جایزه کتاب فصل و کتاب سال، و انتشار شناخت‌نامه‌ها در زمره این رفتارهای ستوده فرهنگی است. برپایی نمایشگاه بین‌المللی کتاب نیز با همه اما و اگرها و نقدها و نظرهایی که در پی داشته، به خصوص برای اهالی شهرستان‌ها به مثابه جشن‌واره‌ای فرهنگی است. همچنین است جوایز گوناگونی که به نام و یاد بزرگان عرصه‌های گوناگون (از جمله زنده‌یاد ابوالحسن نجفی و دکتر فتح‌الله مجتبابی) به پژوهشگران اهدا می‌شود.

تدوین ارج‌نامه (جشن‌نامه/ یادنامه) در بزرگداشت مقام علمی و منزلت فرهنگی مفاخر عرصه‌های دانایی و فرزاندگی نیز در زمره این سنت‌های پسندیده نوین است. از پیشینه این رسم در دیگر فرهنگ‌ها آگاهی چندانی ندارم اما در ایران، اگر بزرگداشت‌ها و جشن «هزاره»‌هایی که در ستایش از مفاخر قرون گذشته طی چند دهه اخیر تدارک دیده شده، با اندکی تسامح ذیل عنوان یادنامه گنجانده شود، این سنت، رهاورد بزرگانی همچون علامه قزوینی و استادان سعید نفیسی و مجتبی مینوی از غرب است؛ حرکتی که استاد ایرج افشار آن را استمرار بخشید و امروزه در دیگر رشته‌ها نیز فراگیر شده است. و می‌دانیم که این بزرگان یا دهه‌ها در غرب به سر بردند (چونان که علامه قزوینی و استاد مینوی) و یا مستمراً با مراکز و محافل علمی جهان در ارتباط بوده‌اند (آنگونه که استاد نفیسی). در سال‌های گذشته خوشبختانه ده‌ها جشن‌نامه و یادنامه در گرامیداشت بزرگانی همچون استادان پورداوود، خانلری، زرین کوب، ایرج افشار،

محمد امین ریاحی، و... منتشر شده است. این رسم فرخنده و ازفرنگ آمده شامل حال خود مستشرقان نیز شده است (هنری کربن). تا آنجا که جستجو کرده ایم در همین روزها نیز چندین جشن نامه در حال تدوین است. از جمله در تارنمای «مرکز نشر میراث مکتوب» آمده که تدوین بیست یادنامه و جشن نامه در این مرکز تدارک دیده شده است که نخستین آن ها (یادنامه حبیب یغمایی) سال ها پیش به همت استاد سید علی آل داوود منتشر شده است. اما چهره پرتلاش این عرصه در سال های اخیر، استاد علی دهباشی است که جدا از تدوین چندین جشن نامه مستقل، بخشی از هر شماره مجله ارجمند بخارا را به گرامیداشت یکی از مفاخر ایران یا ایران شناسی (با عنوان «شب...») اختصاص می دهد. از جمله شماره ۱۱۹ که به نام استاد دکتر سعید حمیدیان منتشر کردند و برخی از مطالب آن با اجازه استاد دهباشی در ارج نامه حاضر نیز آمده است.

فراگیر شدن امکانات فضای مجازی نیز بستر تازه ای برای تلاش در این عرصه است. در این زمره است کوشش مجله الکترونیکی «عطف» (به سردیری جناب آقای جلال حیدری نژاد) در تدارک جشن نامه ای به مناسبت هفتادمین سالروز تولد استاد کامران فانی. در این جشن نامه یادداشت هایی از استادان بهاء الدین خرمشاهی و عبدالحسین آذرنگ و... منتشر شده است. حجم این گونه مقالات و مطالب به خصوص در دهه های اخیر به حدی بوده که زنده یاد استاد محمد گلبن بخشی از آن ها را در اثری با عنوان فهرست توصیفی مقالات جشن نامه ها و یادنامه ها (انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۵) فهرست کرده است.

در باب شیوه تدوین ارج نامه ها نیز آراء و عقاید گوناگون است. گروهی برپایه شیوه رایج در غرب، معتقدند که خواستاران و تدوین گران باید بدون آگاهی استاد ارج نهاده شده، آغاز به کار کنند و هیچ یک از مطالب نیز نباید پیش تر منتشر شده باشد؛ این گروه همچنین بر آن اند که نباید آثار یا منتخبی از آثار خود استاد ارج نهاده شده در جشن نامه گنجانده شود. استاد ایرج افشار در یادداشتی منتشر شده در مجله بخارا (ش ۷۲-۳، سال ۱۳۸۸، صص ۲-۱۲۱) بر مزیت «سورپریز» شدن، در شیوه رایج در غرب، در برابر شیوه «مکشوف و علنی» مرسوم در ایران پرداخته و تلویحاً شیوه مطابق با الگوی غربی را ستوده است. حقیقت آن است که در سال های اخیر اغلب ارج نامه ها مطابق با الگوی غربی تدوین نشده و ارج نامه حاضر نیز به شیوه شرقی و بومی یا همان «مکشوف و علنی» فراهم آمده است؛ شیوه ای که البته دارای محاسنی نیز هست؛ از جمله، ریزنی با استادی که ارج نامه به ایشان تقدیم می شود جهت

دستیابی به اسناد و نیز در اختیار همگان قرار گرفتن منتخبی از آثار آن استاد که ممکن است دست یافتن به تمامی آن‌ها امروزه برای همگان چندان آسان نباشد.

اندیشه تدوین ارج‌نامه استاد دکتر سعید حمیدیان، نه اتفاقی بود و نه نیازی به تفأل و استخاره داشت. نویسنده این سطور پس از آن‌که در سال ۱۳۸۷ از رساله دکتری خویش به راهنمایی جناب استاد دفاع کرد و پس از انتشار آن فارغ‌بال‌تر شد، همواره خارخار این کار را در سر داشت؛ اما کمتر مجال و جسارت پرداختن آن را در خود می‌دید. استاد حمیدیان یک دهه پیش‌تر از آن تاریخ به مرتبه استاد تمامی نایل آمده بود؛ مرتبه‌ای که به گمانم مباهات چندان برای بزرگانی چون ایشان به شمار نمی‌رود، که اگر می‌رفت پس از رسیدن به چنان درجه‌ای، دیگر «شوقی» برای «شرح» دیوان حافظ در ایشان باقی نمی‌گذارد. در همان سال‌ها، آثار استاد در محافل علمی و میان پژوهشگران به طرازی از اعتبار دست‌یافته بود که خود را بی‌نیاز از اشاره به آن می‌دانیم. این اعتبار دلایل گوناگونی دارد که فهرست‌وار به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

- پیوستگی و استمرار پنجاه‌ساله در عرصه پژوهش (نخستین آثار استاد در دهه چهل منتشر شده است).

- نگاه ایرانی، جهانی و اکتونی به ادبیات که رمز توفیق اغلب استادان بزرگ، به خصوص در دهه‌های اخیر، بوده است.

- ذوقن بودن و تنوع در حیطه پژوهش (تألیف، ترجمه، تصحیح، شعر گذشته و امروز و...) که همراه است با «نگاه منشوری» (تعبیر از استاد شفيعي کدکنی) به متن.

- نگرش انتقادی به آثار و آرای گذشتگان و اکتونیان (این نگرش را خاصه در نقد و نظرهای متقابل ایشان و دوست دیرین‌شان استاد خرّمشاهی بر آرای یکدیگر می‌توان ملاحظه کرد).

- نگاه ساختاری به متن و توجه به کلیت آثار هر یک از بزرگان عالم ادب، در کنار توجه به سبک دوره‌ای و همچنین نگاهی پیوستاری به سراسر تاریخ ادبی ایران.

- نگرش علمی، توأم با نثری پرتکاپو و ذوق برانگیز.

- تلفیق نگاه دانشورانه با دغدغه‌های اصیل روشنفکرانه و پیش‌آمدن با زمانه و زندگی.

- رعایت همیشگی ساحت انسان و مداراگری و اخلاق‌مداری. این خصلت استاد را شاگردان ایشان گواهان‌اند.

- آموزگاری بی‌دریغ و به دور از خودمُرادانگاری و مقلدپروری؛ چنانکه شیفتگی به آموزگاری هنوز و هر روز در ایشان زنده است.

سخن به‌درازا کشید. از همان روزهای پس از دفاع از پایان‌نامه، که از تهران نیز دور افتاده بودم، همواره مترصد آن بودم تا از میان شاگردان یا شیفتگان آثار استاد کسی آستین همتی بالا بزند و تدوین ارج‌نامه استاد را تدارک ببیند. تا آن‌که چند سال پیش استاد به عارضه‌ای سخت دچار آمدند و نیازمند به «نازِ طبییان» شدند؛ عارضه‌ای که هنوز نیز پیامدهایش کم‌وبیش وجود نازنیشان را می‌آزارد؛ رسیده بود بلایی ولی به خیر گذشت. به‌راستی دلم بر جان استاد لرزید. یکی دوسالی نیز از آن تاریخ گذشت تا آن‌که در آغاز تابستان ۱۳۹۶، به‌رغم کم‌تجربگی در این عرصه، تنها به‌سبب احساس دینِ دیرینه یک شاگرد به استادی فرهیخته، گام در این راه نهادم: خود راه بگوید که چون باید رفت. اندیشه را با استاد در میان نهادم. با نجاتی که در ایشان سراغ‌داشتم، می‌دانستم که نخواهند پذیرفت. سرانجام پافشاری‌های شاگردشان را بی‌پاسخ نگذاشتند. این اندیشه را با دوست عزیزم آقای دکتر محمدامیر جلالی در میان نهادم؛ و با یاری و همکاری ایشان این مجموعه پس از یک‌سال‌واندی به فرجام رسید و اکنون که کار به سرانجامی رسیده، التذاذِ روحی آن را به‌کمال در خود احساس می‌کنم. بی‌نهایت از این دوست گرامی سپاسگزارم که اگر همتش نبود، شاید این فکر تا به امروز نیز در همان مرحله فکر باقی می‌ماند.

استادان و پژوهشگرانی که بر ارج‌نامه منت نهادند یا از دوستان دیرینه استاد بودند و هستند؛ یا از شاگردان دیروز ایشان و استادان و پژوهشگران امروزان؛ و یا از بهره‌گیرندگان آثار استاد و خوشه‌چینان خرمن دانش ایشان. همین‌جا از تمامی این بزرگواران که با اهدای آثارشان گردآورندگان را در هرچه پربارتر شدن ارج‌نامه یاری رساندند، سپاسگزاری می‌کنم. و دریغ و بسیارها دریغ که استاد زنده‌یاد جمشید مظاهری (سروشیار) که با رویی گشاده از این فکر استقبال کرده بودند، شوربختانه در پی عارضه‌ای روی درنقاب خاک کشیدند. خاطره آشنایی کوتاه‌مدت اما شیرین با ایشان هم مباهاتی برای نگارنده است و هم تأسفی وصف‌ناپذیر. نمی‌دانم در فاصله آن گفتگوها تا آن واقعه دردناک، ایشان قلمی بر صفحه نهاده بودند یا نه؟ به‌راستی که استاد «در شمار خرد هزاران بیش» بودند. یادشان گرامی!

و اما چند نکته:

به‌سبب گرانی کاغذ و مخاطبان محدود ارج‌نامه‌ها، که بیش‌تر اهل پژوهش را به‌کارآید، از استادان درخواست شد تا حتی‌الامکان مطالبی کوتاه به ارج‌نامه اهدا کنند.

در ارج‌نامه‌ها جز نمونه‌هایی از آثار خود استاد ارج‌نهاده‌شده، مطالب باید نو و پیش‌تر منتشر نشده باشد. خواستاران این مجموعه نیز در آغاز این نکته را با استادان و پژوهشگران در

میان‌نهادند. اما به‌عللی، چند مطلب در ارج‌نامه حاضر مجدداً نشر می‌یابد؛ ازجمله مقاله «پاشان: صفتِ سبکِ حافظ» نگاشته استاد بهاء‌الدین خرمشاهی و نیز مقاله خواندنی «فالِ حافظ» نوشته آقای دکتر محمد افشین‌وفایی. این دو مقاله پیش‌تر در *دانشنامهٔ حافظ و حافظ‌پژوهی* (اردیبهشت ۱۳۹۷) به سرویراستاری استاد خرمشاهی، منتشر شده‌اند. نگارنده که خود از مدخل‌نویسان *دانشنامهٔ حافظ* بود گمان نمی‌کرد *کار دانشنامه* به این زودی‌ها و با این سرعت به سرانجام برسد. و از دیگر سو بنا بود *کار ارج‌نامه* در مدتی کمتر از هفت یا هشت‌ماه پایان یابد که درنهایت به یک‌سال‌واندی انجامید. ضمن این‌که مقاله استاد خرمشاهی بیانگر گرانگاہ اختلاف‌نظر ایشان با استاد حمیدیان، در نگرش به چگونگی ساختارِ غزلِ حافظ است و خواندش درحقیقت درحکم قندِ مکرر. گفتنی است این مقاله با تفاوت‌هایی در دیگر آثارِ استاد خرمشاهی نیز آمده‌است. در همین زمره است مقاله تازه‌منتشرشده «شعرِ شریفِ رضی...» نگاشته استاد سیدعلی موسوی گرم‌ارودی. مقاله «چنین کنند بزرگان...» از آقای دکتر محمدیوسفِ نیری نیز با آن‌که پیش‌تر منتشر شده‌بود به‌سبب بررسی دقیقِ شرحِ شوقی در ارج‌نامه قرارگرفت.

خواستاران بنا داشتند وحدتِ روش را در ویرایش (به‌خصوص جدانویسی و متصل‌نویسی) و نیز نظامِ ارجاع‌دهی (که از مشکلاتِ این سنخ آثار است) اعمال کنند؛ اما هم به‌سبب استقلالِ مقالات و هم برای حفظ شیوهٔ خاص نگارش و رسم‌الخطِ برخی از استادان و پژوهشگران، این وحدتِ روش اعمال نشد. حفظِ این شیوهٔ خاص به‌ویژه در مقاله «مرازله کیانند؟» نوشتهٔ استاد جويا جهان‌بخش به‌روشنی قابلِ ملاحظه است.

در بخش «یادها و یادگارها» محض تبرک و تزیین، تصویر نامه‌هایی چند از برخی استادان و بزرگان خطاب به استاد حمیدیان آمده است. در بخش «درگذارِ عمر» نیز مجموعه‌ای از عکس‌های خاطره‌انگیز و لوح‌ها. این بخش‌ها از فواید جنبی نیز خالی نیست. نمونه را، با ملاحظهٔ دست‌خطِ چشم‌نوازِ استادِ زنده‌یاد دکتر غلامحسین یوسفی (که تاریخ نگارش یکی از آن‌ها یکسال پیش از درگذشت ایشان است)، درکنار حظِ بصر و منش‌شناسی، پی‌خواهیم‌برد به‌سبب همین تعلقِ خاطر و آگاهی‌های ایشان از این هنرِ ایرانی بوده‌است که مدخلِ مفصلِ «خوشنویسی» در *دانشنامهٔ ایرانیکا* به ایشان سپرده شده‌بود.

سپاسگزاری

در آماده‌سازی و فراهم آمدن این مجموعه جز اهداکنندگان مطالب، دوستان بسیاری به یاری آمدند. پیش و بیش از همه دانشجوی خوش‌آئینه مقطع کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه علامه طباطبائی، جناب آقای امیرحسین سالک که در تایپ و آماده‌سازی و تنظیم بخش‌های مختلف ارج‌نامه سهمی بسزا دارد. همچنین خانم‌ها آمنه بختیاری و هاله کریمی (به ترتیب دانشجویان دوره کارشناسی ارشد و کارشناسی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبائی) که عهده‌دار تایپ برخی از مطالب بودند. و نیز از همسر سرکار خانم عاطفه خناری‌نژاد سپاسگزارم که خود از شاگردان استاد بود و با شوقی فراوان در تمامی مراحل یاریگری کرد. و این سپاسگزاری‌ها ناتمام خواهد ماند اگر از مدیر فرهنگ‌دوست و فرهیخته انتشارات قطره جناب آقای مهندس بهرام فیاضی که خود پیش‌تر چندین اثر استاد را به گونه‌ای پیراسته و پاکیزه منتشر کردند، نامی به میان نیاید؛ ایشان از همان آغاز با رویی گشاده این فکر را پذیرا شدند. نیز از همکاران ایشان در انتشارات قطره، به‌ویژه سرکار خانم آتنا درخشانی، سرکار خانم لیلا پی‌سخن و سرکار خانم ژیلای پی‌سخن سپاسگزارم که انتشار ارج‌نامه بدین صورت بدون تلاش‌های ایشان ناممکن بود.

احمد رضا بهرام‌پور عمران

ساری، آبان ۱۳۹۷

دربارهٔ استاد سعيد حميديان

سالشمار زندگی دکتر سعید حمیدیان

(سالشمارِ خودنوشت^۱)

اردیبهشت ۱۳۲۴ خورشیدی: تولّد در منزلی در خیابان اسکندری تهران، از پدر و مادری همدانی

خرداد ۲۷: درگذشت مادر

خرداد ۳۷: پایان تحصیل ابتدایی (دبستان جلوه)

خرداد ۴۳: دریافت دیپلم متوسطه (از دبیرستان بوعلی سینا، در رشته ادبی)

تابستان ۴۳: قبولی در کنکور (در دانشگاه تهران)، رشته زبان و ادبیات فارسی

تابستان ۴۶: آغاز فعالیت در زمینه تالیف و ترجمه

خرداد ۴۷: دریافت درجه کارشناسی با رتبه ممتاز

فروردین ۴۸: شروع دوره خدمت وظیفه، اعزام به مناطقی چون اروندرود، هفتگل، نفت سفید،

قُصبه و اهواز، در واحد توپخانه با درجه ستوان دومی

آبان ۴۹: ازدواج با پاک‌گوهری از دیار خوزستان (آبادان)

دی ۴۹: درگذشت پدر

فروردین ۵۰: پایان خدمت وظیفه

اردیبهشت ۵۰: شروع کار در شهرداری پایتخت به عنوان کارمند پیمانی

- مرداد ۵۰: ولادت دو فرزند همزاد دختر و پسر
- شهریور ۵۰: قبولی در کنکور ورودی کارشناسی ارشد رشته ادبیات فارسی در دانشگاه تهران به عنوان نفر نخست
- خرداد ۵۲: اخذ درجه کارشناسی ارشد، سپس قبولی در کنکور دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه تهران به عنوان نفر نخست
- شهریور ۵۳: استعفا از کارمندی شهرداری تهران و شروع به کار در فرهنگستان زبان و وقت
- فروردین ۵۴: کناره‌گیری از فرهنگستان یادشده، آغاز کار در فرهنگستان ادب و هنر وقت (به ریاست استاد، زنده‌یاد دکتر پرویز خانلری)
- خرداد ۵۴: اتمام دروس دوره دکتری و آغاز نگارش پایان‌نامه دکتری با عنوان فرهنگ جعفری به راهنمایی استاد همیشگی‌ام، زنده‌یاد دکتر سید جعفر شهیدی
- خرداد ۵۷: انتقال به دانشگاه جندی‌شاپور وقت (شهید چمران کنونی) با مرتبه مرتبی
- مهر ۵۸: دفاع از پایان‌نامه و اخذ درجه دکتری زبان و ادبیات فارسی از دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، ارتقاء به مرتبه استادیاری
- شهریور ۶۲: ولادت دومین دختر اینجانب
- آذر ۶۶: ارتقاء به مرتبه دانشیاری
- شهریور ۶۸: انتقال به دانشگاه علامه طباطبائی تهران به عنوان مأمور خدمت (تا سال ۷۲)
- فروردین ۷۳: عزیمت به کشور لهستان برای تدریس در دانشگاه کراکوف (تا سال ۷۵)
- فروردین ۷۷: انتقال قطعی از دانشگاه اهواز به دانشگاه علامه طباطبائی تهران
- آذر ۷۸: ارتقاء به مرتبه استادی
- مرداد ۸۸: بازنشستگی، آغاز همکاری تمام‌وقت با دانشگاه آزاد، واحد جنوب
- فروردین ۹۲: انتشار دوره کامل (۵ جلدی) کتاب شرح شوق به عنوان آخرین کتاب نشریافته اینجانب تاکنون
- تیر ۹۶: ادامه همکاری با دانشگاه آزاد، و نیز به صورت پاره‌وقت با دانشگاه علامه طباطبائی

کتابشناسی دکتر سعید حمیدیان^۱

۱. کتاب‌ها

الف. تألیف

- *آرمان‌شهرزیبایی* (گفتارهایی در شیوه بیان نظامی). ج ۲، تهران: علم و دانش، ۱۳۸۸.
- *درآمدی بر اندیشه و هنر فردوسی*. ج ۴، تهران: ناهید، ۱۳۹۳.
- *داستان دگردیسی*: روند دگرگونی‌های شعر نیمایوشیج. ج ۲، تهران: نیلوفر، ۱۳۸۳.
- *در ادب پارسی* (مجموعه برخی مقالات). تهران: قطره، ۱۳۸۳.
- *سعدی در غزل*. ج ۳، تهران: نیلوفر، ۱۳۹۳.
- *شرح شوق* (شرح و تحلیل اشعار حافظ). ۵ جلد، ج ۶، تهران: قطره، ۱۳۹۷.
- *شیوه‌های غزل عارفانه* (در دست پژوهش)

ب. ترجمه (از زبان انگلیسی)

- *خطابه پوشکین*. فتودور داستایوسکی. (با کامران فانی). تهران: ناقوس، ۱۳۴۸.
- *ایوانف*. آنتون چخوف. ج ۹، تهران: قطره، ۱۳۹۵.
- *لئیس و ویتسک*. کارل گئورگ بوخیز. (با کامران فانی). تهران: پیام، ۱۳۵۰.
- *آدمهای ماشینی*. کارل چاپک. (با کامران فانی). ج ۲، تهران: پیام، ۱۳۵۳؛ با نام *روایات‌ها*. ج ۱، تهران: قطره، ۱۳۹۳.
- *سه خواهر*. آنتون چخوف. (با کامران فانی). ج ۱۲، تهران: قطره، ۱۳۹۵.
- *تاریخ*. گوردون چاپلند. تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۵.
- *تکامل* (برای نوجوانان). ایروینگ وروث آدلر. تهران: امیرکبیر، ۱۳۵۵.
- *دانشنامه کودکان و نوجوانان*، ج ۱: انسان. لئونارد سیلی. تهران: امیرکبیر، ۱۳۸۱.
- *اصول نقد ادبی*. آی. ای. ریچاردز. ج ۲، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۸۸.
- *دنیای قشنگ نو*. آلدوس هاکسلی. ج ۷، تهران: نیلوفر، ۱۳۹۴.

۱. به نقل از بخارا، ش ۱۱۹، مرداد و شهریور ۱۳۹۶: صص ۲۰۳-۲۱۱؛ با افزوده‌های تازه.

ج. تصحیح و ویرایش متون کهن

- دیوان امیرشاهی سبزواری. تصحیح و تحشیه و تعلیق. تهران: ابن سینا، ۱۳۴۸.
- فرهنگ جعفری. تألیف محمد مقیم تویسرکانی. تصحیح و تعلیق. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۲.
- شاهنامه فردوسی. ویرایش دوره کامل طبع مسکو (۹ جلدی در چهار مجلد). چ ۱۳، تهران: قطره، ۱۳۹۳.
- مثنوی معنوی. طبع نیکلسون. تهران: قطره، ۱۳۸۴.
- خمسة نظامی گنجه‌ای. طبع حسن وحید دستگردی. تهران: قطره، به تفکیک شامل:
- اقبالنامه (چ ۹، ۱۳۹۳)
- خسرو و شیرین (چ ۱۶، ۱۳۹۵)
- شرفنامه (چ ۷، ۱۳۹۳)
- گنجینه گنجه‌ای (چ ۹، ۱۳۹۵)
- لیلی و مجنون (چ ۱۶، ۱۳۹۴)
- مخزن الاسرار (چ ۱۷، ۱۳۹۵)
- هفت پیکر (چ ۱۴، ۱۳۹۵).
- تاریخ و صّاف، تألیف و صّاف الحضرة، تصحیح علمی و انتقادی (با همکاری دکتر محمدامیر جلالی، در دست انجام).

۲. مقالات

- یادآوری: در این فهرست، مصاحبه‌ها، مقدمه‌های نگاشته بر کتابها، سخنرانی‌های نشرنیافته، مدخل‌های فراوان در دایرةالمعارفها، نوشته‌های کوتاه، و نامه‌های مندرج در نشریات به حساب نیامده است.
- «مهاجرت شعرا به هند در عصر صفویه»، وحید، س ۵، ۱۳۴۸.
 - «مدتها پیش بود...». اوزلیو خورخه کاردوسو، سخن، ش ۸ و ۹، اسفند و فروردین ۱۳۵۱.
 - «هیولای درون». ویژه سینما و تئاتر، کتاب ۲ و ۳، ۱۳۵۱.
 - «جیمز جویس». سخن، دیست و نهم، ش ۲، ۱۳۵۱.

- «چاپک و آدمهای ماشینی». تهران: کتاب پیام، بهار ۱۳۵۲ (تنها شماره منتشره).
- «رمان پلیسی، تاریخچه». کتاب الفبا، ج ۲، ۱۳۵۲.
- «دختر و مرد حشیشی». آلبرت کوثری، کتاب الفبا، ش ۳، بهار ۱۳۵۲.
- «دیوان ناصر خسرو، به تصحیح مجتبی مینوی و مهدی محقق»، نامه انجمن کتابداران، د ۷، ش ۴، زمستان ۱۳۵۳.
- «فارسی در سیر تاریخی» (نقد و معرفی فرهنگ تاریخی زبان فارسی)، نشر دانش، س ۱، ش ۳، فروردین و اردیبهشت ۱۳۶۰.
- «چون غرض آمد، هنر پوشیده شد» (نقد کتاب حماسه داد، درباره شاهنامه)، نشر دانش، س ۲، ش ۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۰.
- «حسن روزافزون بوستان» (نقد بوستان سعدی، تصحیح غلامحسین یوسفی). نشر دانش، س ۲، ش ۴، خرداد و تیر ۱۳۶۱.
- «فرهنگی فارسی - ترکی» (نقد و بررسی صحاح العجم)، نشر دانش، س ۳، ش ۲، آذر و دی ۱۳۶۳.
- «توصیه‌هایی به نویسندگان و مترجمان و ویراستاران». مسائل نشر فارسی، مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۳.
- «نقد کاغذ زر» (درباره تألیف غلامحسین یوسفی به همین نام)، نشر دانش، س ۶، ش ۱، آذر و دی ۱۳۶۴.
- «کاری نه در خور حافظ» (نقد واژه‌نامه غزل‌های حافظ، تألیف حسین خدیو جم)، نشر دانش، س ۶، ش ۱، آذر و دی ۱۳۶۴.
- «عزیز نسفی: عارفی بحق، معلمی موفق»، معارف، د ۴، ش ۱، فروردین - تیر ۱۳۶۶.
- «فرهنگ بسامدی دیوان حافظ» (تألیف گروه ایرانشناسی دانشگاه و نیز). نشر دانش، س ۹، ش ۱، آذر و دی ۱۳۶۷.
- «ادبیات فارسی» سعید نفیسی، ترجمه از تاریخ فلسفه در اسلام، تألیف م. م. شریف، ج ۳، تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۷.
- «یادداشت‌هایی درباره حافظ‌نامه خرمشاهی». مستدرک حافظ‌نامه، تهران: شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۸.

- «سخنوری خوش سخن و کم‌شناخته» (دربارهٔ فخرالدین مزارعی و کتاب سرود آرزو). کلک، ش ۱۱ و ۱۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۹.
- «یک طرح مفید برای پیشبرد پژوهشهای سبک‌شناسی». نشر دانش، س ۱۱، ش ۲، بهمن و اسفند ۱۳۶۹.
- «رستم و سهراب: همسانی‌ها با داستان فرود». نشر دانش، س ۱۱ ش ۴، خرداد و تیر ۱۳۷۰.
- «آزمونی در پس‌پشت و آرزویی در پیش‌روی». رشد (ویژهٔ ادبیات فارسی)، س ۶، پاییز ۱۳۷۰.
- «درگذشت استاد ادب» (زنده‌یاد دکتر سادات ناصری). در حریم دوست، تهران، ۱۳۷۰، صص ۳۶-۳۸.
- «بینش تمثلی و جگونگی تأثیر آن در هنر نظامی». گلچرخ، ش ۳، تیر و مرداد ۱۳۷۱.
- «نقش هنری عناصر اساطیری در شاهنامه». نشر دانش، س ۱۲، ش ۶، مهر و آبان ۱۳۷۱.
- «از چون تویی به دور است». کلک، دورهٔ جدید، ش ۱، پیاپی ۱۲۱، بهمن ۱۳۷۹، صص ۷۱-۷۳ در پاسخ به نقد دکتر جلیل دوستخواه: «متن‌شناسی شاهنامه». کلک، پیاپی ۱۰۷، مهر و آبان ۱۳۷۱، صص ۳-۱۴.
- «چهرهٔ پیران ویسه در شاهنامه». گلچرخ، س ۲، ش ۶.
- «تجدید چاپ شاهنامه طبع مسکو». کلک، ش ۴۳-۴۴، مهر و آبان ۱۳۷۲.
- «تامس هاردی» (ترجمه). آفرینندگان جهان نو، تألیف لوئیس انترمایر، ج ۱، تهران: نشر مرکز، ۱۳۷۲، صص ۲۲۱-۲۲۸.
- «بحثی در ساختار غزل فارسی». مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، س ۲۷، ش ۴، زمستان ۱۳۷۳.
- «نقد پروین». مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تربیت معلم، س ۲، ش ۲، بهار و تابستان ۱۳۷۳.
- «یک سال بی‌بهار» (در سوگ دکتر مهرداد بهار). کلک، ش ۶۸-۷۰، آبان-دی ۱۳۷۴.
- «چسواف میووش و شعری از او». کلک، ش ۷۶-۷۹، تیر-مهر ۱۳۷۵.
- «آماری از تنوع مضمونی در غزل‌های حافظ». مجلهٔ دانشکدهٔ ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، س ۲۹، ش ۳ و ۴، پاییز ۱۳۷۵.

- «سه شعرا از چسواف میوش» (همراه با مطالبی درباره او). کلک، ش ۸۵ - ۸۸، فروردین - تیر ۱۳۷۶.
- «به جاه و برخی مترادفهای آن». گلچرخ، ش ۱۷، آذر ۱۳۷۶.
- «جایگاه تصحیح متون در پژوهشهای فرهنگی». کتاب ماه ادبیات و فلسفه، س اول، ش ۴ و ۵، اسفند ۱۳۷۶.
- «اصول وقواعد تدوین فرهنگهای بسامدی و نظری به فرهنگهای بسامدی حافظ». مجله دانشکده ادبیات دانشگاه علامه طباطبائی، س ۲، ش ۳، بهار ۱۳۷۷.
- «پیرامون اصول نقد ادبی». کتاب ماه ادبیات و فلسفه، ش ۶ و ۷، اردیبهشت ۱۳۷۷.
- «کارکردهایی از متون ناشسته و تصحیح خطایی سبک شناختی». بخارا، ش ۴ بهمن و اسفند ۱۳۷۷.
- «دوسه نکته بر شروح سعدی». سعدی شناسی، دفتر سوم، اردیبهشت ۱۳۷۹.
- «سنت مدیحه پردازی ضمن غزل، با اشاره به جایگاه سعدی در آن». سعدی شناسی، دفتر چهارم، اردیبهشت ۱۳۸۰.
- «باز هم «باز»، درباره حرف اضافه ای کهن». نشر دانش، س ۱۹، ش ۱، بهار ۱۳۸۱.
- «سعدی و سیف فرغانی: کامیابی و ناکامی». سعدی شناسی، دفتر ششم، اردیبهشت ۱۳۸۲.
- «تضاد علایق در شاهنامه». کتاب ماه ادبیات و فلسفه، ش پیاپی ۷، آبان ۱۳۸۲.
- «غزل سعدی: عاشقانه یا عارفانه؟». سعدی شناسی، دفتر هفتم، اردیبهشت ۱۳۸۳.
- «بازی نور و سایه در غزل سعدی». سعدی شناسی، دفتر هشتم، اردیبهشت ۱۳۸۴.
- «سعدی به فراموشی سپرده می شود؟». روزنامه جام جم، ش پیوسته ۱۴۴۲، ۸ خرداد ۱۳۸۴، ص ۶.
- «ترجمه ادبی». روزنامه شرق، ۳۰ خرداد ۱۳۸۴، ص ۶.
- «سعدی و ترجمه فارسی به فارسی». سعدی شناسی، دفتر نهم، اردیبهشت ۱۳۸۵.
- «سعدی و تندروان تصوف». سعدی شناسی، دفتر دهم، اردیبهشت ۱۳۸۶.
- «میان ماندن و رفتن، بحثی در یک بُنمایه در غزل سعدی». سعدی شناسی، دفتر یازدهم، اردیبهشت ۱۳۸۷.
- «سخنی در خوانش قافیه در الحاق به ضمیر و شناسه پیوسته». شاخه های شوق (یادگارنامه بهاءالدین خرمشاهی)، به کوشش علی دهباشی، ج ۲، تهران: قطره و شهاب، ۱۳۸۷.

- «صوفی و حلوا». آفتابی در میان سایه‌ای (جشن‌نامه استاد دکتر سرکاراتی). به کوشش علیرضا مظفری و سجّاد آیدنلو، تهران: قطره، ۱۳۸۷.
- «خورد گاونادان ز پهلوی خویش». بخارا، ش ۶۸-۶۹، آذر-اسفند ۱۳۸۷.
- «تشنیع‌های ناروا بر سعدی». سعدی‌شناسی، دفتر دوازدهم، اردیبهشت ۱۳۸۸.
- «بوستان: میانگینی موزون در مثنوی‌سرایی». سعدی‌شناسی، دفتر سیزدهم، اردیبهشت ۱۳۸۹.
- «شمه‌ای از شرح شوق» (درباره‌آئینه جام، دکتر عباس زریاب خویی). نشر دانش، س ۱۰، ش ۴، خرداد و تیر ۱۳۸۹.
- «سلسله موی دوست». سعدی‌شناسی، دفتر چهارم، اردیبهشت ۱۳۹۰.
- «خواجه و حجله» (درباب بیتی از حافظ). بخارا، ش ۹۵ و ۹۶، مهر و آبان ۱۳۹۲.
- «تُرک فلک، تأملی و نظری دوباره». بخارا، ش ۹۹، فروردین-اردیبهشت ۱۳۹۳.
- «فرهنگ رشید، اندام و طوط» (درباره کامران فانی). بخارا، ش ۱۱۱، فروردین-اردیبهشت ۱۳۹۵.
- «ما را وقت خوش بود». بخارا، ش ۱۱۹، مرداد-شهریور ۱۳۹۶.
- «آن روزها رفتند در: زندگی‌نامه و خدمات علمی و فرهنگی دکتر مهری باقری، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۷، ص ۹۵-۱۰۴.
- «عشق بی‌زوال: حکایت سعدی و مجنون از دل‌باختگی» (مشترک با دکتر محمدامیر جلالی) متن پژوهی/ادبی، مجله دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی دانشگاه علامه طباطبائی، ش ۴۸، تابستان ۱۳۹۰، ص ۳۳-۶۴.
- «سعدی: تاج گوهرنشان فرهنگ و ادب پارسی». روزنامه شرق، ش ۳۱ فروردین ۱۳۹۳، ص ۱۶.
- «نیما هرگز خلاف دیدگاه خود عمل نکرد»، کتاب هفته، ش ۴۵۵، ۱۷ آبان ۱۳۹۳، ص ۴.
- «فال گرفتن: ساده‌ترین مرحله درک حافظ»، جام جم، چهارشنبه ۲۹ بهمن ۱۳۹۳، ص ۷.
- «کی شعر تر انگیزد...؟» ضمیمه همشهری، یکشنبه ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۴، ص ۱۲-۱۳.
- «به گیتی نماند بجز مردمی» (درباره زنده‌یاد استاد جمشید مظاهری [سروشیار])، دریاچه، س دوازدهم، ش ۴۶ (زمستان ۱۳۹۶)، ص ۹۰-۹۳.
- «زبان اخلاق از سنایی تا حافظ». حافظ پژوهی، دفتر بیست و یکم، شیراز، ۱۳۹۷، ص ۷۵-۸۳.